

BP WIESŁAW ŚMIGIEL
KUL Lublin

REFLEKSJA TEOLOGICZNOPASTORALNA I PASTORALNA NA ŁAMACH „STUDIÓW PELPLIŃSKICH” W LATACH 1969-2016

Periodyk naukowy o nazwie „Studia Pelplińskie” to jedno z ważnych osiągnięć środowiska twórców i badaczy skupionego wokół Pelplina. Wszakże to niewielkie, ale urokliwe oraz historycznie i eklezjalnie ważne miasto zostało nazwane przez prof. Stefana Swieżawskiego „Pomorskimi Atenami”¹. Wydawanie naukowego pisma, które z wielu powodów najczęściej nie jest przedsięwzięciem dochodowym, jest ambicją każdego znaczącego ośrodka naukowego². Bowiem publikacja takiego periodyku to nie tylko upowszechnianie wyników badań oraz utrwalanie ich dla następnych pokoleń, ale również kształtowanie środowiska i tradycji. Ogromną zasługą diecezji chełmińskiej oraz Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie jest fakt, że udało się wyzwolić w ludziach energię oraz zorganizować środki potrzebne do zrealizowania marzeń wielu pokoleń duchownych i świeckich naukowców na Pomorzu.

W minionym półwieczu na łamach „Studiów Pelplińskich” poruszano wiele ciekawych i naukowo ważkich tematów. Analiza ilościowa oraz jakościowa wskazuje na sporą ilość publikacji z zakresu historii, socjologii, kulturoznawstwa, a przede wszystkim etnografii. Jednak jest to również arena prezentacji współczesnych i ważnych poglądów teologicznych, w tym również teologicznopastoralnych i pastoralnych.

¹ A. Wolski, *Pomorskie Ateny*, w: *Alfabet pelpliński*, red. B. Wiśniewski, Bernardinum, Pelplin 2016, s. 74.

² Por. A. Liedtke, *Tradycje naukowe Pelplina*, „Studia Pelplińskie”, 1969, t. 1, s. 19-38.

1. NOWE UJĘCIE TEOLOGII PASTORALNEJ

Początek druku „Studiów Pelplińskich” zbiegł się z recepcją postanowień i zaleceń Soboru Watykańskiego II. Ponieważ był to Sobór o dużym znaczeniu duszpasterskim, jego przebieg oraz tezy zawarte w dokumentach końcowych, ukształtowały nową świadomość eklezjalną oraz wpłynęły na rozwój praktycznych dyscyplin teologicznych. Teologia pastoralna zmieniła swoje nastawienie i od jednostronnych ujęć antropocentrycznych oraz klerykalnych zaczęła zmierzać w kierunku wizji całościowej – bardziej eklezjologicznej. Hodegetyka, opierająca się w dużej mierze na kazuistyce i będąca czymś w rodzaju „technologii duszpasterstwa”, ustąpiła miejsca teologii działalności zbawczej Kościoła. Ukształtowała się nowa koncepcja teologii pastoralnej, która swoje odzwierciedlenie znalazła w definicji podanej przez papieża Jana Pawła II w posynodalnej adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis* (1992). Ojciec Święty stwierdził, że „teologia pastoralna, czyli praktyczna, jest nauką refleksją o codziennym wzrastaniu Kościoła, w mocy Ducha Świętego, w kontekście historii; a więc o Kościele jako „powszechnym sakramencie zbawienia”, jako znaku i żywym narzędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, działającym przez słowo, sakramenty i posługę miłości” (PdV 57). Ponadto papież podkreślił, że teologia pastoralna nie jest tylko umiejętnością, zespołem praktycznych wskazań, doświadczeń i metod, ale posiada status pełnoprawnej dyscypliny teologicznej, ponieważ czerpie z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej Kościoła w historii. Natomiast wśród tych zasad ważne miejsce zajmuje ewangeliczne rozeznanie aktualnej sytuacji społeczno-kulturalnej i kościelnej (PdV 57).

Nowe ujęcie teologii pastoralnej znacznie poszerzyło jej pola badawcze, co znalazło odzwierciedlenie na łamach „Studiów Pelplińskich”. Ten pomorski periodyk publikował również dyskurs naukowy prowadzony w ramach „Spotkań Pelplińskich”, a później „Aeoropagu Pelplińskiego”; konferencji naukowych organizowanych przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie i Wyższe Seminarium Duchowne w Pelplinie. Przegląd tematyki poszczególnych Spotkań wskazuje m.in. na ich nachylenie duszpasterskie np.: IX Spotkania Pelplińskie – *Laikat w Kościele pomorskim dawniej i dziś*³, XI Spotkania Pelplińskie – *Funkcje parafii i rola świeckich w Kościele*⁴ oraz XII Spotkania Pelplińskie – *Duchowieństwo Pomorza – portret zbiorowy*⁵.

³ Zob. *IX Spotkania Pelplińskie*, „Studia Pelplińskie”, 1988, t. 29, s. 11-74.

⁴ Zob. *XI Spotkania Pelplińskie (29-30 X 1990)*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 31/32, s. 11-56.

⁵ Zob. *XII Spotkania Pelplińskie (4-5 XI 1991)*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91 t. 21/22, s. 57-104.

Przyjmowana niemal powszechnie koncepcja teologii pastoralnej zakłada jej podział na teologię pastoralną ogólną (fundamentalną) i szczegółową⁶. Pierwsza z wymienionych obejmuje zagadnienia związane z historią, podstawami i założeniami teoretycznymi pastoralnej. W „Studiach Pelplińskich” ukazało się sporo interesujących artykułów dotyczących historii duszpasterstwa oraz duszpasterstwa polonijnego. Analiza ich treści wskazuje, że mogą być przydatne w tworzeniu współczesnych modeli pastoralnych, ale wprost nie wpisują się one w refleksję z zakresu teologii praktycznej⁷. Pojawiały się również publikacje opisujące zjawiska występujące w życiu religijnym, ale przede wszystkim akcentujące elementy społeczne i regionalne⁸.

W nurt refleksji nad teologicznymi podstawami duszpasterstwa wpisuje się refleksja o konieczności osobowego spotkania z Bogiem, które stanowi fundament posługi zbawczej Kościoła. Ten wymiar wiary jest szczególnie akcentowany w nurcie tzw. nowej ewangelizacji⁹. Działalność zbawcza Kościoła winna prowadzić człowieka poszukującego prawdy i sensu do osobowego spotkania z Bogiem, który nie jest ideą lub abstrakcyjnym pojęciem, ale osobą. Droga do takiego spotkania, które ma charakter personalny i egzystencjalny, wiedzie przez głoszenie Dobrej Nowiny, a konkretnie przez uobecnianie dzieła Jezusa Chrystusa w słowie, sakramentach i świadectwie życia¹⁰. W teorii oraz praktyce pastoralnej winno to być spotkanie z Bogiem przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. W nurcie refleksji

⁶ R. Kamiński, *Wstęp*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, *Teologia pastoralna fundamentalna*, Alta 2, Lublin 2000, t. 1, s. 12.

⁷ Zob. T. Borcz, *Polskie modlitewniki XV i XVI stulecia*, „Studia Pelplińskie”, 1969, t. 1, s. 75-84; A. Nadolny, *Z dziejów polskiego duszpasterstwa na terenie Niemiec Zachodnich po II wojnie światowej*, „Studia Pelplińskie”, 1977, t. 8, s. 345-354; A. F. Kowalkowski, *Duszpasterstwo Polskich sił powietrznych we Francji i w Wielkiej Brytanii 1939-1945*, „Studia Pelplińskie”, 1979, t. 10, s. 152-212; W. Eborowicz, *Biskupie refleksje Augustyna z Hipony nad sobą i swą pasterską posługą*, „Studia Pelplińskie”, 1979, t. 10, s. 91-107; J. Walkusz, *Z zagadnień życia religijno-sakramentalnego w diecezji chełmińskiej w latach 1939-1945*, „Studia Pelplińskie”, 1980, t. 11, s. 349-354; R. Dzwonkowski, *Wizyty duszpasterskie biskupów polskich we Francji (1924-1939)*, „Studia Pelplińskie”, 1984, t. 15, s. 169-178; tenże, *Religijno-społeczna rola duszpasterzy polskich we Francji (1920-1940)*, „Studia Pelplińskie”, 1985, t. 16, s. 237-248; A. Polańska, *Działalność ludzi świeckich w Kościele chełmińskim i gdańskim*, „Studia Pelplińskie”, 1985, t. 16, s. 143-152; W. Odyniec, *Duszpasterstwo parafialne w średniowieczu i czasach nowożytnych*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 19-30; J. K. Sługocki, *Organizacja i działalność duszpasterstwa w Polskiej Marynarce Wojennej II Rzeczypospolitej*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 225-242; K. Kącka, *Życie religijne w dekanacie fordońskim w latach 1939-1956*, „Studia Pelplińskie”, 2002, t. 32, s. 143-174.

⁸ Zob. W. Szulist, *Pielgrzymki na Kaszubach*, „Studia Pelplińskie”, 1974, t. 5, s. 51-64; E. Puzdrowski, *Specyfika regionalna chrześcijańskiej kultury Pomorza*, „Studia Pelplińskie”, 1984, t. 15, s. 41-52; T. Lipski, *Od Galilei do Kaszub i Podhala*, „Studia Pelplińskie”, 1984, t. 15, s. 53-56.

⁹ Por. A. Godnarski, *Ewangelizować – ale jak?*, „Studia Pelplińskie”, 2005, t. 35, s. 241-248.

¹⁰ Zob. F. Kamecki, *Spotkanie osobowe z Bogiem we współczesnej teologii*, „Studia Pelplińskie”, 1976, t. 7, s. 203-214.

filozoficznej spotkanie zakłada dialog, który prowadzi do poznania i bliskości¹¹. Do pastoralnych czynników warunkujących i wzmacniających spotkanie osobowe można zaliczyć poczucie żalu za grzechy. Jest ono powiązane z poczuciem grzechu, który uświadomiony w rachunku sumienia, nie rodzi frustracji, ale tęsknotę i pragnienie Boga Miłosiernego. Natomiast spotkanie z Bogiem pełnym miłości we wspólnocie Kościoła owocuje modlitwą i przyjmowaniem sakramentów¹².

W „Studiach Pelplińskich” znalazła się także refleksja nad istotą parafii i jej rozumieniem jako „wspólnoty wspólnot”¹³. Zrozumienie istoty Kościoła jest fundamentem duszpasterstwa. Analizując pojęcia i obrazy Kościoła, zaproponowane przez Sobór Watykański II, można stwierdzić, że istnieje kategoria, która je jednoczy i porządkuje, a jednocześnie nadaje im sens. Taką kategorią jest „communio”. Rozumienie Kościoła jako wspólnoty z czasem zostało uznane za centralną ideę soborowej eklezjologii, a jednocześnie syntezę wszystkiego, co o Kościele można powiedzieć.

Wszak Kościół to żywy organizm (Mistyczne Ciało Chrystusa), który składa się z wielu członków, co stanowi misterium jedności w wielości (por. KDK 9)¹⁴. Tak ukształtowana eklezjalna wizja prowadzi w praktyce do uznania, że Kościół jest „wspólnotą wspólnot”. Pojęcie „communio” stało się nie tylko zasadą porządkującą myśl Soboru Watykańskiego II, ale również regułą życia eklezjalnego i podstawą duszpasterstwa. Wspólnota pierwotnie ma znaczenie soteriologiczne, ponieważ zakłada łączność z Bogiem przez Jezusa Chrystusa i w Duchu Świętym (wymiar wertykalny), dopiero tak rozumiane otwarcie na łaskę prowadzi do wspólnoty braterskiej (wymiar horyzontalny)¹⁵. W służbie takiej działalności należy

¹¹ Por. tamże, s. 210-212.

¹² Tamże, s. 211.

¹³ J. Nowakowski, *Parafia wspólnotą wspólnot (refleksje praktyka)*, „Studia Pelplińskie”, wyd. spec., 2002, t. 33, s. 481-488.

¹⁴ Tamże, s. 482.

¹⁵ Łaciński termin „communio”, odpowiednik greckiego słowa „koinonia”, nie posiada sprecyzowanego znaczenia. Dlatego rozważania na temat Kościoła jako wspólnoty idą w różnych kierunkach, jednak wydaje się, że wiodącym jest rozumienie tego słowa w znaczeniu biblijnym. Określenie to nie odnosi się w pierwszym rzędzie do struktury Kościoła, ale ma znaczenie soteriologiczne. Wskazuje na Kościół jako na wspólnotę człowieka z Bogiem oraz udział człowieka w dobrach zbawienia podarowanych przez Boga. Wskazuje na transcendentną rzeczywistość zbawczą, która objawia się w widzialny sposób. Biblijny sens słowa „koinonia” można określić, jako „mieć udział w czymś”. Najwyraźniej o tym mówił św. Paweł, który w ten sposób określał wspólnotę wierzących z Chrystusem i to zarówno przez udział w zbawczych dobrach, ale też przez udział we wspólnocie z innymi wierzącymi (por. 1 Kor 1,9; 1 Kor 10, 16; Rz 6,8). Zatem nie jest to tylko spójna grupa, ale uczestnictwo w podarowanych przez Boga zbawczych darach: udział w Jezusie Chrystusie (Rz 6,8), udział w Duchu Świętym i charyzmatkach (2 Kor 13,13; Flp 2,1), udział w miłości, a przede wszystkim w Eucharystii (por. 1 Kor 10, 16). Por. R. Porada, *Dlaczego Kościół jako communio?* „Pastores”, 2005, nr 1, s. 7-15.

widzieć przepowiadanie słowa Bożego, sakramenty oraz posługę miłości¹⁶. W praktyce skutkuje to bliskością, komplementarnością i synergią poszczególnych ruchów, wspólnot, grup i stowarzyszeń działających w parafii¹⁷. Parafię jako „wspólnotę wspólnot” urzeczywistnia się przez ewangelizację, deuterokatechumenat i diakonię. Zwieńczeniem wysiłków pastoralnych w parafii jest świadectwo życia – zaangażowanie apostołskie oraz działalność charytatywna¹⁸.

2. DUSZPASTERSTWO – OD WIZJI DO PRAKTYKI

Ujęcie Kościoła jako „wspólnoty wspólnot” domaga się rozpracowania i przełożenia na język praktyki pastoralnej. Poszczególni papieże szukali klucza i zasady według której można uporządkować i ukierunkować działalność zbawczą Kościoła. Ważne są również nowe impulsy pastoralne, które pobudzają do działania. Niewątpliwie wyznaczeniem kierunku i zachętą do działania jest nowa ewangelizacja. W ten sam nurt wpisuje się papież Franciszek, który w adhortacji apostołskiej *Evangelii gaudium* (2013) wezwał do misyjnego przeobrażenia Kościoła. Zaapelował, „aby zwyczaje, style, rozkład zajęć, język i wszystkie struktury kościelne stały się odpowiednim kanałem bardziej do ewangelizowania dzisiejszego świata niż do zachowania stanu rzeczy” (EG 27). Potrzeba powrotu do źródeł chrześcijaństwa, gdyż Kościół od początku swego istnienia był misyjny. Pierwsi chrześcijanie uznawali za naturalne i związane z istotą wiary, że pod natchnieniem Ducha Świętego należy głosić Dobrą Nowinę, pozyskiwać nowych wyznawców, a także pogłębiać wiarę już ochrzczonych¹⁹.

Zrozumienie misyjnego przeobrażenia Kościoła jest możliwe tylko w oparciu o eklezjologię II Soboru Watykańskiego. Rozumienie Kościoła jako obłąconej twierdzy, której trzeba bronić, sprawia, że w praktyce pastoralnej zaczyna dominować wymiar apologetyczny. Tymczasem jest on niewątpliwie ważny, szczególnie we współczesnych czasach, ale stanowi jeden z komponentów postawy chrześcijanina. Soborowe określenie, że „Kościół jest misyjny ze swej natury” (DMi 2) nabiera w czasach współczesnych nowego znaczenia. Nie chodzi już tylko o misję *ad gentes*, ale również o misję *ad intra*. Uczniowie misjonarze wychodzą ze wspólnoty i do niej wprowadzają innych. Kościół, który funkcjonuje na terenach od dawna schryścianizowanych, również potrzebuje duszpasterstwa w kluczu

¹⁶ Por. A. F. Dziuba, *Sakrament bierzmowania w dynamice wiary*, „Studia Pelplińskie”, 1985, t. 16, s. 267-286.

¹⁷ J. Nowakowski, *Parafia wspólnotą wspólnot*, dz. cyt., s. 487.

¹⁸ Zob. J. Wal, *Funkcje charytatywne parafii dawniej i dziś*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 31-39.

¹⁹ W. Śmigiel, *To by a Missionary Church in Poland in the light of Pope Francis' Teachings*, „Studia Pelplińskie”, 2016, t. 49, s. 347-348.

misyjnym. Polega ono na ułatwianiu dostępu do Kościoła oraz poszukiwaniu tych, którzy się pogubili. Taka posługa jest w stanie zatrzymać i odeprzeć procesy laicyzacyjne oraz jest szansą na zbudowanie żywych parafii. Misyjne diecezje i parafie, ożywiane przez misyjne rodziny, ruchy, wspólnoty, stowarzyszenia i grupy – oto pastoralne wyzwanie dla Kościoła w Polsce²⁰.

Z Kościoła pojętego jako wspólnota oraz z postulatu misyjnego przeobrażenia Kościoła wynika rozumienie parafii oraz rola i zadania jej członków. Po Soborze Watykańskim II zmieniło się rozumienie podmiotu duszpasterstwa. Cały Kościół, czyli wszyscy jego członkowie (hierarchia kościelna, osoby konsekrowane i świeccy) stali się nauczonymi oraz nauczającymi, choć każdy z zachowaniem swojego stanu, powołania życiowego, kompetencji i odpowiedzialności. Przede wszystkim dowartościowano katolików świeckich, co zostało jeszcze bardziej zaakcentowane w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Christifideles laici* (1988)²¹. Przede wszystkim wskazano na konieczność upodmiotowienia wiernych świeckich i przywrócenia im właściwego miejsca w Kościele, które wynika z sakramentu chrztu i bierzmowania. „Gdyby samoświadomość wiernych świeckich ograniczała się do przekonania, że mają w Kościele i świecie do zrobienia tyle i tylko to, na co księża im pozwalają lub czego księża sami już zrobić nie potrafią, to by znaczyło, że nadal nie odnaleźli w nim swojego miejsca”²². Ks. E. Weron słusznie nazwał świeckich „uśpionym olbrzymem”, którego potencjał ewangelizacyjny jest ogromny. Najważniejsze by sami świeccy zrozumieli, że nie ma dwóch równoległych nurtów: życia duchowego i tzw. świeckiego. Jest jedno życie prawdziwie chrześcijańskie, które jest syntezą wiary, duchowości i zanurzenia w sprawę świata, by je przemieniać od środka (por. ChL 59)²³. Problem aktywizacji wiernych świeckich to nie tylko zadanie dla duchownych, ale to również wysiłek zmiany świadomości kościelnej przez wiernych świeckich, którzy powinni zrozumieć, że w Kościele nie są widzami lub konsumentami, ale przez swoje odpowiedzialne zaangażowanie współtworzą parafię jako „wspólnotę wspólnot”.

Jednak nie ulega wątpliwości, że upodmiotowienie laikatu wiąże się przede wszystkim z przemianą mentalności duchownych, szczególnie w kontekście oczekiwania ludzi świeckich²⁴. Dotyczy to ukazania modelu zamierzonego i realizowa-

²⁰ Tamże, s. 354.

²¹ Zob. A. Dunajski, *Wierni świeccy w diecezji chełmińskiej na tle adhortacji apostolskiej „Christifideles laici”*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 11-17; A. Adrich, *Rola laikatu w duszpasterskiej posłudze Kościoła wobec chorych i cierpiących*, „Studia Pelplińskie”, 2015, t. 35, s. 87-96.

²² A. Dunajski, *Wierni świeccy w diecezji chełmińskiej*, dz. cyt., s. 16.

²³ Tamże, s. 17.

²⁴ Por. T. Lipski, *Relacje: kapłan – wierni w oczekiwaniu ludzi świeckich*, „Studia Pelplińskie”, 1988, t. 19, s. 67-72; L. Ciecierska, *Jakiego kapłana oczekuje laikat?* „Studia Pelplińskie”, 1990/1991, t. 21/22, s. 99-104.

nego posługi proboszcza i wikariusza w parafii²⁵. Taki model można zbudować w oparciu o tradycyjną triadę – duszpasterza proroka, kapłana i pasterza. W tych trzech zadaniach warto zauważyć istotne elementy, które można modyfikować i dostosowywać do wyzwań współczesności. Roztropność pastoralna przynagla do rozpoznawania w posłudze zbawczych tych elementów, które są istotne i wynikają z Objawienia, a przez to są niezienne; od tych, które mają charakter przypadłościowy, ludzki i historyczny, a przez to mogą, a nawet powinny ulegać przemianie. Wszak tradycja w Kościele katolickim gwarantuje ciągłość, ale jest także otwarta na zmianę. Ponadto rola i pozycja współczesnego kapłana powinna opierać się nie tyle na autorytecie urzędowym, który w odbiorze społecznym znacznie stracił na znaczeniu, ale na autorytecie osobowym. Realizacja podstawowych funkcji urzeczywistniania się Kościoła przez kapłana winna zmierzać do zaktywizowania wiernych świeckich, by czuli się również odpowiedzialni za życie i misję parafii. Chodzi o to, by wszyscy w parafii znali i mieli swoje miejsce i zadania, „nie byli milczącymi widzami (jak kiedyś pisał J. Woźniakowski), lecz aktorami. To wymaga odpowiedniego przygotowania i kierowania”²⁶.

Znaczna część dawnej diecezji chełmińskiej i zdecydowana większość terenów obecnej diecezji pelplińskiej to tereny wiejskie. Dlatego na łamach „Studiów Pelplińskich” nie zabrakło problemów duszpasterskich polskiej wsi. Posługa zbawcza w środowisku wiejskim domaga się uwzględnienia specyfiki kultury regionu²⁷. Duże znaczenie w duszpasterstwie na wsi pomorskiej ma międzypokoleniowy przekaz tradycji religijnej, który głównie dokonuje się w rodzinach²⁸. W środowiskach zurbanizowanych z wielu powodów ten rodzaj przekazu jest coraz słabszy.

Ciekawą refleksję zaprezentował również ks. Franciszek Kamecki, który przez wiele lat był proboszczem w parafii wiejskiej w Grucznie²⁹. W swoim artykule wskazał, że praca rolnika i wieś są lekceważone, ale też to środowisko cechuje się sporą niechęcią do zmian i jest oporne na nowe impulsy³⁰. Ponadto podkreślił siłę masowych praktyk, a zarazem zauważył ich słabość, która wiąże się z powierzchownością i niezdolnością ewangelizacyjną. „Parafia wiejska znajduje się w trudnej sytuacji, bo z jednej strony zachowuje masowość katolicyzmu (nie tylko ze względów ekonomicznych), a z drugiej szuka dla niego wzbogacenia i pogłębia-

²⁵ Zob. F. Kamecki, *Rola proboszcza i wikariusza w parafii pomorskiej*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 41-53.

²⁶ Tamże, s. 46.

²⁷ Zob. I. Tokarczuk, *Problemy kultury regionu w duszpasterstwie rolników*, „Studia Pelplińskie”, 1984, t. 15, s. 19-28.

²⁸ Por. K. Siemiński, *Międzypokoleniowa dyfuzja tradycji religijnej w środowisku wiejskim*, „Studia Pelplińskie”, 1980, t. 11, s. 285-294.

²⁹ Zob. F. Kamecki, *Duszpasterskie problemy polskiej wsi: szanse, nadzieje, zagrożenia*, „Studia Pelplińskie”, Wydanie specjalne, 1989, t. 20, s. 317-327.

³⁰ Tamże, s. 318-319.

nia poprzez małe grupy i wspólnoty”³¹. Ks. Kamecki nie zatrzymał się wyłącznie na diagnozie, ale po analizie socjologiczno-pastoralnej, sformułował również wnioski i postulaty, które mogą wpłynąć na rozwój duszpasterstwa w środowisku wiejskim. Przede wszystkim podkreślił konieczność bardziej refleksyjnego duszpasterstwa, a także wymóg upodmiotowienia i aktywizacji katolików świeckich, głównie przez szkolenia liderów chrześcijańskich, którzy mogliby animować religijnie lokalne środowiska³². Według Kameckiego, to właśnie dynamiczni i odważni animatorzy świeccy mogliby ożywiać i pogłębiać życie parafii na wsi. Jednak o takich niezwykle trudno, gdyż od dłuższego czasu zdolniejsi i aktywni migrują do miasta lub pozostając na wsi pracują i wypoczywają poza tym środowiskiem.

3. PROCES KSZTAŁTOWANIA SIĘ DUSZPASTERSTWA RODZIN JAKO SAMODZIELNEJ DYSCYPLINY NAUKOWEJ

Duszpasterstwo rodzin można rozumieć dwojako – jako działalność Kościoła nakierowaną na rodzinę oraz jako nauką refleksję. W pierwszych latach po II Soborze Watykańskim duszpasterstwo rodzin zazwyczaj traktowano jako subdyscyplinę teologii pastoralnej. Jednak doniosłość i szeroki obszar problematyki rodzinnej sprawiły, że z czasem zaczęła ona zmierzać do autonomii. Podjęto próby opracowania koncepcji naukowej duszpasterstwa rodzin w Polsce. Środowisko Pelplina, a szczególnie ks. inf. Jerzy Buxakowski, aktywnie uczestniczyły w tym procesie. Można uznać, że to właśnie ks. Buxakowski położył w Polsce podwulny pod duszpasterstwo rodzin rozumiane jako naukowa refleksja nad małżeństwem i rodziną.

Główny nurt badań naukowych ks. Buxakowskiego koncentrował się na teologii dogmatycznej, ze szczególnym uwzględnieniem mariologii. Zaowocowało to wieloma artykułami oraz podręcznikami teologii dogmatycznej. Chociaż jego badania były oparte głównie na metodzie scholastycznej, od której odchodzono w okresie posoborowym, to jednak ze względu na przejrzystość i logiczność wywodu, z powodzeniem stosowano te podręczniki w wykładzie kursorycznym dla studentów teologii, szczególnie w wyższych seminariach duchownych w Polsce. Jeszcze dziś jego podręczniki są znane i wykorzystywane.

Z czasem ks. Buxakowski poszerzył swoje badania na obszar teologii małżeństwa i rodziny, stając się prekursorem naukowej refleksji z zakresu duszpasterstwa rodzin w Polsce. Walorem jego publikacji była rzetelna wiedza z zakresy teologii

³¹ Tamże, s. 323.

³² Tamże, s. 326-327.

dogmatycznej i sakramentologii, połączona z doświadczeniem pastoralnym, które zdobył posługując w strukturach duszpasterstwa rodzin w Polsce.

Ks. J. Buxakowski uczestniczył już w 1964 roku w wyodrębnieniu poradnictwa rodzinnego z duszpasterstwa służby zdrowia, co stworzyło pierwsze zręby struktur duszpasterstwa rodzin w Polsce. Natomiast w 1965 roku, kiedy powołano do istnienia Komisję Episkopatu Polski do spraw Duszpasterstwa Rodzin, został jej pierwszym sekretarzem. Przewodniczącym komisji został bp W. Pluta, a wiceprzewodniczącym bp K. Majdański³³. Podobnie w 1982 roku, kiedy przewodniczącym Komisji Episkopatu Polski do spraw Rodziny został bp M. Przykucki, jej drugim wiceprzewodniczącym (pierwszym został bp S. Stefanek) i sekretarzem ponownie został ks. J. Buxakowski³⁴. Jednocześnie był on zaangażowany w tworzenie i działanie duszpasterstwa rodzin w diecezji chełmińskiej.

Zaangażowaniu w struktury duszpasterstwa rodzin towarzyszyła aktywność naukowa ks. Buxakowskiego. Część swoich przemyśleń z zakresu teologii małżeństwa i rodziny oraz duszpasterstwa rodzin publikował w „Studiach Pelplińskich”. W pierwszym numerze periodyku opublikował artykuł, w którym podkreślał konieczność przeniesienia prawd teologicznych do życia codziennego³⁵. Przede wszystkim skoncentrował się na takim ujęciu i przedstawieniu prawd teologicznych, aby były one zrozumiałe, przystępne i atrakcyjne dla współczesnego człowieka. Już wówczas jego refleksja akcentowała elementy teologii rodziny i troski Kościoła o małżeństwo i rodzinę. Jednak publikacje ukierunkowane pastoralnie pojawiły się w późniejszych tomach.

Ks. Buxakowski już na początku lat 70. XX w. w obszernym artykule określił teologiczne podstawy oraz wskazał zadania i cele duszpasterstwa rodzin³⁶. Jednak we wnioskach praktycznych skupił się na wytycznych dla duszpasterzy, a nie omówił zagadnień związanych z posługą świeckich. W swoich rozważaniach wyszedł od Kościoła jako wiodącego obrazu rodziny. Skoro więc rodzina winna być „małym Kościołem” i ma urzeczywistniać „prawdziwą naturę Kościoła”, musi sama w sobie odzwierciedlać najistotniejsze elementy życia Kościoła Chrystusowego³⁷. Dlatego też należy najpierw wskazać na Trójcę Świętą jako na prąźródło i prawzór rodziny³⁸. Następnie trzeba zauważyć, że „w Kościele społeczność Trójcy Świętej łączy się ze społecznością ludzi w jedną wspólnotę Ludu Bożego. Twórcą

³³ B. Mierzwiński, P. Lawendowicz, *Geneza i rozwój duszpasterstwa rodzin w Polsce*, w: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń, Bonus Liber, Lublin 2013, s. 49-50.

³⁴ Tamże, s. 61.

³⁵ Zob. J. Buxakowski, *Żywa teologia w służbie rodzinnego środowiska społeczno-kulturowego*, „Studia Pelplińskie”, 1969, t. 1, s. 101-120.

³⁶ Zob. tenże, *Refleksje teologiczne nad celem duszpasterstwa rodzin*, „Studia Pelplińskie”, 1973, t. 3, s. 199-242.

³⁷ Tamże, s. 200.

³⁸ Tamże, s. 201-202.

tej wspólnoty jest Chrystus³⁹. Z dalszych analiz teologicznych wynika, że zadaniem kapłana w duszpasterstwie rodzin jest przede wszystkim niesienie pomocy wiernym w odczytywaniu i urzeczywistnianiu zasadniczego celu, postawionego małżeństwu i rodzinie przez Boży plan stworzenia i zbawienia. Nieco upraszczając tym celem jest rozwój życia i miłości⁴⁰.

Ks. Buxakowski nie poprzestawał na rozważaniach teoretycznych, ale od prawd teologicznych przechodził do problemów praktycznych. Z istoty Kościoła wyprowadził cele i zadania dla duszpasterstwa rodzin w Polsce. Poruszył m.in. takie problemy jak odpowiedzialne rodzicielstwo⁴¹, naturalna regulacja poczęć⁴², nierozzerwalność małżeństwa⁴³, a także zwrócił uwagę na sakramentalną orientację duszpasterstwa rodzin⁴⁴. Warto przytoczyć jego proroczy głos w obronie życia, gdyż łączył on rozwój kraju z dietnością i sprzeciwiał się, modnej wówczas, polityce ograniczania urodzeń. Zapisał wówczas: „Rodziny wielodzietne odegrały doniosłą rolę w utrzymaniu bytu i rozwoju naszego narodu w XIX w. w dobie rozbiorów, a po zakończeniu II wojny światowej pozwoliły nam wyrównać straty ludnościowe poniesione podczas wojny i zaludnić Ziemię Zachodnie. A także dały krajowi liczne roczniki młodzieży, które dziś wchodzi w życie i stanowią szansę – może niepowtarzalną – gospodarczego i kulturowego rozwoju⁴⁵. Współcześnie przyjmuje się, że kryzys demograficzny w Polsce, podobnie jak w całej Unii Europejskiej, to jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla gospodarki i rozwoju naszego kontynentu.

K. Buxakowski miał również zasługi dla mariologii polskiej. Dlatego w jego refleksji nad duszpasterstwem rodzin nie zabrakło odniesień do Najświętszej Maryi Panny⁴⁶. Jego rozważania w tym zakresie koncentrowały się na ukazaniu, że Maryja jest pierwowzorem Kościoła domowego. Z tego wyprowadził model współczesnej rodziny, ukierunkowanej na apostołstwo przykładu i pomocniczość, czyli dyspozycyjność wobec Kościoła⁴⁷. Maryja według ks. Buxakowskiego stanowi uniwersalny wzór zaufania Bogu, połączony ze świadectwem życia pełnego troski o miłość i życie⁴⁸.

³⁹ Tamże, s. 202.

⁴⁰ Tamże, s. 217.

⁴¹ Tamże, s. 219.

⁴² Tamże, s. 223.

⁴³ Tamże, s. 225.

⁴⁴ Tamże, s. 230-242.

⁴⁵ Tamże, s. 221.

⁴⁶ Zob. tenże, *Rola kultu maryjnego w duszpasterstwie rodzin*, „Studia Pelplińskie”, 1979, t. 10, s. 75-90.

⁴⁷ Tamże, s. 93.

⁴⁸ Zob. tenże, *Rola Najświętszej Maryi Panny w zadaniach rodziny chrześcijańskiej we współczesnym świecie*, „Studia Pelplińskie”, 1980, t. 11, s. 211-218.

Pelpliński dogmatyk jako jeden z pierwszych wskazywał na konieczność formacji alumnów z zakresu duszpasterstwa rodzin⁴⁹. W połowie lat 70. XX wieku zapisał, że dobre przygotowanie alumnów do posługi na rzecz rodziny wymaga solidnego przygotowania. Wskazywał wówczas, że pierwszym seminarium jest sama rodzina. Należy zatem formację alumna w tym zakresie rozpocząć od „zglobienia, docenienia i rozeznania przez niego samego wartości, które zawdzięcza rodzinie”⁵⁰. Następnie formacja seminaryjna winna obejmować zagadnienia duszpasterstwa rodzin w ramach studium naukowego, przez inicjację duszpasterską aż do wizji scalającej. Warto odnotowania jest również przekonanie ks. Buxakowskiego, że wychowanie i przekonanie do celibatu alumnów zależy od formacji w zakresie duszpasterstwa rodzin. „Miłość bowiem małżeńska w świetle chrześcijańskiego personalizmu to dar całej własnej osoby składany drugiej osobie. W celibacie kapłańskim tą Drugą Osobą jest sam Chrystus w swoim Kościele (pojętym jako Rodzina Chrystusa)”⁵¹. W dobie kryzysu rozumienia celibatu warto wracać do takich teologicznych i pozytywnych argumentów.

Jednak pierwszym środowiskiem przekazu wiary i wartości jest sama rodzina. Dlatego potrzebuje ona wsparcia ze strony duszpasterzy⁵². Wychowanie do wiary jest pracą zespołową, a jej skuteczność w znacznej mierze zależy od współpracy środowisk za nie odpowiedzialnych. Istotny jest właściwy dobór tematów podejmowanych na spotkaniach duszpasterza z rodzicami⁵³, głównie w czasie przygotowania do przyjęcia sakramentów przez dzieci⁵⁴.

4. WYBRANE ZAGADNIENIA SZCZEGÓŁOWE

W nowszych ujęciach teologii pastoralnej podkreśla się, że podmiotem duszpasterstwa jest cały Kościół – duchowni, osoby konsekrowane i świeccy. Jednakże nie umniejsza to odpowiedzialności członków hierarchii kościelnej za kształt duszpasterstwa. Pomimo zachodzących zmian, to wciąż duchowny inspiruje, organizuje, dopomaga i prowadzi⁵⁵. Takie są również oczekiwania wiernych świeckich, którzy chcą odnaleźć w duszpasterzu religijny autorytet i duchowego

⁴⁹ Zob. tenże, *Formacja alumnów w dziedzinie duszpasterstwa rodzin*, „Studia Pelplińskie”, 1975, t. 6, s. 123-136.

⁵⁰ Tamże, s. 124.

⁵¹ Tamże, s. 130.

⁵² S. Ałaszewski, *Spotkania duszpasterskie z rodzicami w parafii. Jak przekazywać wiarę w rodzinie?*, „Studia Pelplińskie”, 2009, t. 41, s. 285-300.

⁵³ Tamże, s. 289-292.

⁵⁴ Tamże, s. 293-299.

⁵⁵ Por. M. Pająkowska, *Miejsce księdza w życiu społeczeństwa*, „Studia Pelplińskie”, 1990/1991, t. 21/22, s. 49-56.

przewodnika⁵⁶. To przede wszystkim duchowni, wsparci kompetentnym głosem świeckich, prowadzą duszpasterstwo nadzwyczajne, które uzupełnia i wspiera duszpasterstwo zwyczajne.

W „Studiach Pelplińskich” nie zabrakło także problemów związanych z duszpasterstwem nadzwyczajnym, które m.in. jest skierowane do ludzi w określonych sytuacjach życiowych (np. niepełnosprawność lub choroba) lub do wybranych kategorii zawodowych. Społeczeństwo coraz bardziej z jednej strony ulega unifikacji, ale drugą tendencją charakterystyczną dla współczesności jest specjalizacja i atomizacja niektórych grup. Fachowej opieki duszpasterskiej wymagają przedstawiciele pewnych zawodów np. rolnicy, policjanci, lekarze, nauczyciele oraz harcerze⁵⁷. Pojawia się też coraz więcej różnych grup kontestacji, patologii społecznych, subkultur oraz nowych ruchów społecznych⁵⁸. To stawia przed duszpasterstwem nowe wyzwania, które domagają się uwzględnienia specyfiki i potrzeb danej grupy⁵⁹. Często wymaga ono od duszpasterza dodatkowego (w stosunku do studiów seminaryjnych) przygotowania m.in. w zakresie pedagogiki, psychologii, etyki i kulturoznawstwa⁶⁰.

Podkreślono również konieczność zastosowania w duszpasterstwie tzw. „opcji na rzecz ubogich”⁶¹ oraz pomocy wiernym żyjącym w związkach niesakramentalnych⁶². Fundamentem „opcji na rzecz ubogich” jest nawrócenie, a przede

⁵⁶ Por. Śliwiński A., *Eucharystia jako centrum życia kapłana*, „Studia Pelplińskie”, 1985, t. 16, s. 249-266; W. Bartel, *Czy ubóstwo kapłanów jest dziś anachronizmem?*, „Studia Pelplińskie”, 1987, t. 18, s. 235-244; B. Lipski, *Świeckość kapłana diecezjalnego*, „Studia Pelplińskie”, 1996, t. 24, s. 207-216; J. Bramorski, *Miłość więzią doskonałości w życiu i postudze kapłana*, „Studia Pelplińskie”, 2010, t. 43, s. 253-286; por. W. Śmigiel, *Diakonat stały w Polsce – podstawy teologiczne i perspektywy rozwoju*, „Studia Pelplińskie”, 2009, t. 41, s. 81-98.

⁵⁷ Zob. A. Cwikliński, *Współczesne Harcerstwo polskie – wyzwania duszpasterskie*, „Studia Pelplińskie”, 2007, t. 38, s. 357-370.

⁵⁸ Por. M. Klawikowski, *Chrześcijański obowiązek walki ze złem narkomanii*, „Studia Pelplińskie”, 1987, t. 18, s. 177-200; K. Różański, *Dwudziestolecie watykańskiego dokumentu „Sekty albo nowe ruchy religijne”. Wyzwanie duszpasterskie*, „Studia Pelplińskie”, 2007, t. 38, s. 319-328.

⁵⁹ Zob. A. Bączkowski, *Rola księdza asystenta w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży*, „Studia Pelplińskie”, 1996, t. 24, s. 25-32; A. Adrich, *Jak na gruncie parafialnym w pełni urzeczywistnić potrójną misję Jezusa Chrystusa w ruchu Światło-Życie?*, „Studia Pelplińskie”, 2005, t. 35, s. 77-86.

⁶⁰ Por. W. Gruba, *Kształtowanie pojęć i postaw moralno-społecznych oraz religijnych u ludzi głuchych*, „Studia Pelplińskie”, 1996, t. 24, s. 163-170; A. Matuszewski, *Jak rozmawiać z osobą po próbie samobójczej?*, „Studia Pelplińskie”, 2010, t. 43, s. 303-308; P. Krakowiak, *Interdyscyplinarny charakter opieki paliatywno-hospicyjnej: pomoc duszpasterska i praca socjalna*, „Studia Pelplińskie”, 2010, t. 43, s. 309-308; A. Radecki, *Osoby niepełnosprawne w życiu kapłana*, „Studia Pelplińskie”, 2010, t. 43, s. 309-320.

⁶¹ Zob. W. Szycyca, *„Opcja na rzecz ubogich” w Listach Pasterskich Biskupa Pelplińskiego Jana B. Szlagi na Wielki Post*, „Studia Pelplińskie”, 2011, t. 44, s. 485-496.

⁶² Zob. R. Różycki, *Rok Eucharystii a duszpasterstwo osób żyjących w związkach niesakramentalnych*, „Studia Pelplińskie”, 2007, t. 37, s. 421-430; Ł. Synoradzki, *Sakrament pokuty i Eucharystia*

wszystkim zerwanie z grzechem egoizmu i nadmiernej konsumpcji⁶³. Pomocą w procesie nawrócenia jest post, który jest nie tylko wyrzeczeniem, ale zawiera też element pozytywny – zaoszczędzone środki można bowiem przekazać ubogim⁶⁴. Pomocy potrzebują biedni materialnie⁶⁵, ale również ci, którzy utracili duchowość i sens życia⁶⁶. Drogą zapobiegania zubożeniu duchowemu jest m.in. właściwie przeżywanie dnia świętego – niedzieli⁶⁷.

Współczesność charakteryzuje się dynamicznym rozwojem technik komputerowych, a szczególnie Internetu. Obecnie komputer nie tylko służy do przechowywania, przetwarzania i przekazywania informacji, ale jest w stanie tworzyć wirtualną rzeczywistość. Gwałtowny rozwój techniki informacyjnej sprawił także, iż możliwości porozumiewania się między ludźmi są większe, niż kiedykolwiek wcześniej. Drogę od zaciemnionej sali kinowej, poprzez coraz jaśniejsze wnętrza domu widza telewizyjnego i gracza gier wideo do wirtualnego użytkownika cyberprzestrzeni musi obecnie przebyć niemal każdy, kto chce aktywnie funkcjonować we współczesnym świecie⁶⁸. Wszak bez Internetu coraz trudniej zajmować się ekonomią, polityką lub nauką⁶⁹. Jest to przestrzeń szczególnie atrakcyjna dla ludzi młodych. Wobec tych problemów i wyzwań Kościoła nie może pozostać obojętny.

W „Studiach Pelplińskich” nie zabrakło również rozważań na ten temat. Przede wszystkim podjęto zagadnienie stosunku Kościoła do Internetu i obecności katolików w sieci⁷⁰. Poruszono także niektóre zagrożenia, nadzieje i prognozy związane z Internetem. Kościół od momentu pojawienia się nowych technik komputerowych odniósł się do nich pozytywnie i zaczął je wykorzystywać w działalności duszpasterskiej⁷¹. Dzięki Internetowi, szczególnie młodzi ludzie, mogą spotkać się z chrześcijańskim przesłaniem. Zaś osoby, które już zostały objęte ewangelizacją, mogą w sieci znaleźć niezbędne wsparcie, aby pogłębiać swoją wiarę.

Nie wolno jednak zlekceważyć niebezpieczeństw związanych z korzystaniem z Internetu w celach ewangelizacyjnych. Wśród nich najczęściej wymienia się

stii dla wiernych rozwiedzionych, żyjących w nowych związkach niesakramentalnych, „Studia Pelplińskie”, 2015, t. 48, s. 213-224.

⁶³ W. Szyca, „*Opcja na rzecz ubogich*” w *Listach Pasterskich Biskupa Pelplińskiego*, dz. cyt., s. 489.

⁶⁴ Tamże, s. 490.

⁶⁵ Tamże, s. 491.

⁶⁶ Tamże, s. 492.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ W. Godzic, *Czy nowe media potrzebują nowej estetyki? Humanista w Internecie*, w: K. Wilkoszewska (red), *Piękno w sieci. Estetyka a nowe media*, Universitas, Kraków 1999, s. 258.

⁶⁹ Zob. *Wyzwania współczesnej edukacji – e-nauczanie*, red. R. Podpora, Gaudium, Lublin 2006.

⁷⁰ Zob. W. Śmigiel, *Internet jako narzędzie działalności pastoralnej Kościoła*, „Studia Pelplińskie”, wyd. spec., 2002, t. 33, s. 579-587; tenże, *Człowiek w świecie Internetu*, „Studia Pelplińskie”, 2006 t. 37, s. 369-378.

⁷¹ Por. Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów (24.01.1990)*, „L'Osservatore Romano”, 1990, nr 1, s. 1-3.

przypisywanie większego znaczenia faktom niż wartościom, zmianę psychologicznego stosunku do czasu i przestrzeni oraz sprzyjanie relatywistycznemu sposobowi myślenia i wyzbycie się osobistej odpowiedzialności i zaangażowania.

Zadaniem każdego przekazu społecznego jest jednoczenie ludzi i wzbogacanie ich życia, a nie wykorzystywanie i izolowanie. Dobrze wykorzystany Internet może przyczynić się do tworzenia wspólnoty, opartej na sprawiedliwości i miłości. Internet jeśli służy człowiekowi, to staje się dla współczesnego świata znakiem nadziei.

ZAKOŃCZENIE

Naukowa kwerenda artykułów opublikowanych w „Studiach Pelplińskich” pozwala stwierdzić, że poruszano w nich także problemy teologiczno-pastoralne i pastoralne. Wprawdzie nie były to publikacje dotyczące wprost koncepcji teologii pastoralnej oraz nie miały charakteru cyklicznego i uporządkowanego, ale odnosiły się do obrazu parafii oraz duszpasterstwa. Nawiązywały również do współczesnych uwarunkowań posługi zbawczej oraz obejmowały tematy teologiczne, które pośrednio wpisywały się w nowe ujęcie teologii pastoralnej, głównie przez promocję wiernych świeckich w Kościele. Walorem tej refleksji jest jej osadzenie w specyfice Pomorza, przede wszystkim przez uwzględnienie kontekstu historycznego, społecznego i kulturowego działalności zbawczej Kościoła.

Bibliografia:

Adrich A., *Jak na gruncie parafialnym w pełni urzeczywistniać potrójną misję Jezusa Chrystusa w ruchu Światło-Życie?* „Studia Pelplińskie”, 2005, t. 35, s. 77-86.

Adrich A., *Rola laikatu w duszpasterskiej posłudze Kościoła wobec chorych i cierpiących*, „Studia Pelplińskie”, 2015, t. 35, s. 87-96.

Ałaszewski S., *Spotkania duszpasterskie z rodzicami w parafii. Jak przekazywać wiarę w rodzinie?* „Studia Pelplińskie”, 2009, t. 41, s. 285-300.

Bartel W., *Czy ubóstwo kapłanów jest dziś anachronizmem?* „Studia Pelplińskie”, 1987, t. 18, s. 235-244.

Bączkowski A., *Rola księdza asystenta w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży*, „Studia Pelplińskie”, 1996, t. 24, s. 25-32.

Borc T., *Polskie modlitewniki XV i XVI stulecia*, „Studia Pelplińskie”, 1969, t. 1, s. 75-84.

Bramorski J., *Miłość więzi doskonałości w życiu i posłudze kapłana*, „Studia Pelplińskie”, 2010, t. 43, s. 253-286.

Buxakowski J., *Formacja alumnów w dziedzinie duszpasterstwa rodzin*, „Studia Pelplińskie”, 1975, t. 6, s. 123-136.

Buxakowski J., *Refleksje teologiczne nad celem duszpasterstwa rodzin*, „Studia Pelplińskie”, 1973, t. 3, s. 199-242.

Buxakowski J., *Rola kultu maryjnego w duszpasterstwie rodzin*, „Studia Pelplińskie”, 1979, t. 10, s. 75-90.

Buxakowski J., *Rola Najświętszej Maryi Panny w zadaniach rodziny chrześcijańskiej we współczesnym świecie*, „Studia Pelplińskie”, 1980, t. 11, s. 211-218.

Buxakowski J., *Żywa teologia w służbie rodzinnego środowiska społeczno-kulturowego*, „Studia Pelplińskie”, 1969, t. 1, s. 101-120.

Ciecierska L., *Jakiego kapłana oczekuje laikat?* „Studia Pelplińskie”, 1990/1991, t. 21/22, s. 99-104.

Ćwikliński A., *Współczesne Harcerstwo polskie – wyzwania duszpasterskie*, „Studia Pelplińskie”, 2007, t. 38, s. 357-370.

Dunajski A., *Wierni świeccy w diecezji chełmińskiej na tle adhortacji apostołskiej*, „Christifideles laici”, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 11-17.

Dziuba A. F., *Sakrament bierzmowania w dynamice wiary*, „Studia Pelplińskie”, 1985, t. 16, s. 267-286.

Dzwonkowski R., *Religijno-społeczna rola duszpasterzy polskich we Francji (1920-1940)*, „Studia Pelplińskie”, 1985, t. 16, s. 237-248.

Dzwonkowski R., *Wizyty duszpasterskie biskupów polskich we Francji (1924-1939)*, „Studia Pelplińskie”, 1984, t. 15, s. 169-178.

Eborowicz E., *Biskupie refleksje Augustyna z Hipony nad sobą i swą pasterską posługą*, „Studia Pelplińskie”, 1979, t. 10, s. 91-107.

Godnarski A., *Ewangelizować – ale jak?* „Studia Pelplińskie”, 2005, t. 35, s. 241-248.

Franciszek, *Adhortacja apostołska „Evangelii gaudium”*, Wydawnictwo M, Kraków 2013.

Gruba W., *Kształtowanie pojęć i postaw moralno-społecznych oraz religijnych u ludzi głuchych*, „Studia Pelplińskie”, 1996, t. 24, s. 163-170.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Christifideles laici”*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1988.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Pastores dabo vobis”*, Pallottinum, Poznań 1992.

Jan Paweł II, *Misja Kościoła w erze komputerów (24.01.1990)*, „L'Osservatore Romano”, 1990, nr 1, s. 1-3.

Kamecki F., *Duszpasterskie problemy polskiej wsi: szanse, nadzieje, zagrożenia*, „Studia Pelplińskie”, wyd. spec., 1989, t. 20, s. 317-327.

Kamecki F., *Rola proboszcza i wikariusza w parafii pomorskiej*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 41-53.

Kamecki F., *Spotkanie osobowe z Bogiem we współczesnej teologii*, „Studia Pelplińskie”, 1976, t. 7, s. 203-214.

Kamiński R., *Wstęp*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, *Teologia pastoralna fundamentalna*, Alta 2, Lublin 2000, t. 1, s. 11-13.

Kącka K., *Życie religijne w dekanacie fordońskim w latach 1939-1956*, „Studia Pelplińskie”, 2002, t. 32, s. 143-174.

Kowalkowski A. F., *Duszpasterstwo Polskich sił powietrznych we Francji i w Wielkiej Brytanii 1939-1945*, „Studia Pelplińskie”, 1979, t. 10, s. 152-212.

Klawikowski W., *Chrześcijański obowiązek walki ze złem narkomanii*, „Studia Pelplińskie”, 1987, t. 18, s. 177-200.

Krakowiak P., *Interdyscyplinarny charakter opieki paliatywno-hospicyjnej: pomoc duszpasterska i praca socjalna*, „Studia Pelplińskie”, 2010, t. 43, s. 309-308.

Liedtke A., *Tradycje naukowe Pelplina*, „Studia Pelplińskie”, 1969, t. 1, s. 19-38.

Lipski B., *Świeckość kapłana diecezjalnego*, „Studia Pelplińskie”, 1996, t. 24, s. 207-216.

Lipski T., *Od Galilei do Kaszub i Podhala*, „Studia Pelplińskie”, 1984, t. 15, s. 53-56.

Lipski T., *Relacje: kapłan – wierni w oczekiwaniu ludzi świeckich*, „Studia Pelplińskie”, 1988, t. 19, s. 67-72.

Matuszewski A., *Jak rozmawiać z osobą po próbie samobójczej?* „Studia Pelplińskie”, 2010, t. 43, s. 303-308.

Mierzwiński B., Lawendowicz P., *Geneza i rozwój duszpasterstwa rodzin w Polsce*, w: *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna*, red. R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń, Bonus Liber, Lublin 2013, s. 45-66.

Nadolny A., *Z dziejów polskiego duszpasterstwa na terenie Niemiec Zachodnich po II wojnie światowej*, „Studia Pelplińskie”, 1977, t. 8, s. 345-354.

Nowakowski J., *Parafia wspólnotą wspólnot (refleksje praktyka)*, „Studia Pelplińskie”, wyd. spec., 2002, t. 33, s. 481-488.

Odyniec W., *Duszpasterstwo parafialne w średniowieczu i czasach nowożytnych*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 19-30.

Pająkowska M., *Miejsce księdza w życiu społeczeństwa*, „Studia Pelplińskie”, 1990/1991, t. 21/22, s. 49-56.

Polańska A., *Działalność ludzi świeckich w Kościele chełmińskim i gdańskim*, „Studia Pelplińskie”, 1985, t. 16, s. 143-152.

Porada R., *Dlaczego Kościół jako communio?* „Pastores”, 2005, nr 1, s. 7-15.

Puzdrowski E., *Specyfika regionalna chrześcijańskiej kultury Pomorza*, „Studia Pelplińskie”, 1984, t. 15, s. 41-52.

Radecki A., *Osoby niepełnosprawne w życiu kapłana*, „Studia Pelplińskie”, 2010, t. 43, s. 309-320.

Różański K., *Dwudziestolecie watykańskiego dokumentu „Sekty albo nowe ruchy religijne”. Wyzwanie duszpasterskie*, „Studia Pelplińskie”, 2007, t. 38, s. 319-328.

Różycki K., *Rok Eucharystii a duszpasterstwo osób żyjących w związkach niesakramentalnych*, „Studia Pelplińskie”, 2007, t. 37, s. 421-430.

Siemieński K., *Międypokoleniowa dyfuzja tradycji religijnej w środowisku wiejskim*, „Studia Pelplińskie”, 1980, t. 11, s. 285-294.

Sługocki J. K., *Organizacja i działalność duszpasterstwa w Polskiej Marynarce Wojennej II Rzeczypospolitej*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 225-242;

Synoradzki Ł., *Sakrament pokuty i Eucharystii dla wiernych rozwiedzionych, żyjących w nowych związkach niesakramentalnych*, „Studia Pelplińskie”, 2015, t. 48, s. 213-224.

Szulist W., *Pielgrzymki na Kaszubach*, „Studia Pelplińskie”, 1974, t. 5, s. 51-64.

Szyca W., *„Opcja na rzecz ubogich” w Listach Pasterskich Biskupa Pelplińskiego Jana B. Szlaga na Wielki Post*, „Studia Pelplińskie”, 2011, t. 44, s. 485-496.

Śliwiński A., *Eucharystia jako centrum życia kapłana*, „Studia Pelplińskie”, 1985, t. 16, s. 249-266.

Śmigiel W., *Człowiek w świecie Internetu*, „Studia Pelplińskie”, 2006 t. 37, s. 369-378.

Śmigiel W., *Diakonat stały w Polsce – podstawy teologiczne i perspektywy rozwoju*, „Studia Pelplińskie”, 2009, t. 41, s. 81-98.

Śmigiel W., *Internet jako narzędzie działalności pastoralnej Kościoła*, „Studia Pelplińskie”, wyd. spec., 2002, t. 33, s. 579-587.

Śmigiel W., *To by a Missionary Church in Poland in the light of Pope Francis' Teachings*, „Studia Pelplińskie”, 2016, t. 49, s. 347-348.

Tokarczuk I., *Problemy kultury regionu w duszpasterstwie rolników*, „Studia Pelplińskie”, 1984, t. 15, s. 19-28.

Wal J., *Funkcje charytatywne parafii dawniej i dziś*, „Studia Pelplińskie”, 1990/91, t. 21/22, s. 31-39.

Walkusz J., *Z zagadnień życia religijno-sakramentalnego w diecezji chełmińskiej w latach 1939-1945*, „Studia Pelplińskie”, 1980, t. 11, s. 349-354.

Wyzwania współczesnej edukacji – e-nauczanie, red. R. Podpora, Gaudium, Lublin 2006.

Streszczenie

Analiza ilościowa i jakościowa publikacji teologicznopastoralnych i pastoralnych w „Studiach Pelplińskich” pozwala stwierdzić, że ich tematyka odpowiada eklezjologii i koncepcji teologii pastoralnej po Soborze Watykańskim II oraz jest odpowiedzią na wyzwania współczesności⁷². Walorem tej refleksji jest jej osadzenie w historii, tradycji oraz kulturze Pomorza. Sporo miejsca poświęcono parafii rozumianej jako „wspólnota wspólnot”, duszpasterstwu oraz aktywizacji wiernych świeckich, szczególnie w parafiach wiejskich. Nie do przecenienia jest również wkład ks. inf. J. Buxakowskiego w rozwój duszpasterstwa rodzin jako praktyki pastoralnej oraz w stworzenie podstaw do ujęcia duszpasterstwa rodzin jako samodzielnej dyscypliny teologicznej.

Słowa kluczowe: *teologia pastoralna, duszpasterstwo, duszpasterstwo rodzin, wierni świeccy, parafia, Kościół na Pomorzu*

Summary

The Theological-pastoral and the Pastoral Reflection in *Pelplin Studies* between 1969 and 2016

The quantitative and qualitative analysis of the theological-pastoral and pastoral papers in *Pelplin Studies* demonstrates that their content corresponds with the Vatican II ecclesiology and the concept of the pastoral theology introduced by the Council. They provide the response to the challenges of the contemporary world. The value of this theological reflection comes from the fact that it is set in the Pomeranian history, tradition and culture. Much attention has been given to the parish which understood as a *community of communities* as well as to the pastoral work and the promotion of the lay participation, especially in rural parishes. The articles of Monsignor J. Buxakowski are particularly valuable in the context of the development of the pastoral care for the family - its practical implications and the theoretical foundations of understanding this ministry as an independent theological discipline.

Keywords: *pastoral theology, pastoral ministry, pastoral care for the family, the lay faithful, parish, the Church in Pomerania*

⁷² Ukazywały się również recenzje współczesnych publikacji pastoralnych. Zob. W. Śmigiel, (rec.) *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński [i in.], „Studia Pelplińskie”, 2007, t. 38, s. 401-403; A. Drzycimski, (rec.) W. Śmigiel, *Eklezjalność zrzeseń religijnych*, Bernardinum, Pelplin 2015, „Studia Pelplińskie”, 2007, t. 38, s. 405-408.